

Henk Beijers en Geert-Jan van Bussel, *Van d'm Aabeemd tot de Zwijnsputten* (Helmond, 1996)

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

Bij afkortingen, verwijzend naar bronnen en literatuur, volgt hieronder auteursnaam en verkorte titel.

a.d.l.	ad locum dictum (= ter plaatse genaamd)	KS	Krom en Sassen, <i>Oorkonden Helmond</i>
BL	Brokken en Lindemann, <i>Commanderij Gemert</i>	lat.	latijn
bv.	bijvoorbeeld	LB	Leenboeken (-registers)
ca.	circa	m.a.w.	met andere woorden
CA	Camps, <i>Oorkondenboek</i>	m.b.t.	met betrekking tot
CBM	Cijnsboek Milheeze	mhd.	middelhoogduits
cm	centimeter	mlat.	middellatijn
CP	Charters Peelland	m.n.	met name
c.q.	casu quo	mnl.	middelnederlands
CR	Cijnsregisters Helmond	mv.	meervoud
d.i.	dit is	MWb	Middel-Nederlands woordenboek
dl.	deel	NH	Noord Holland
DNB	Denombrementen	nl.	namelijk
d.w.z.	dit wil zeggen	NO	noordoost[en]
e.a.	en anderen	o.a.	onder andere
e.d.	en dergelijke	oe[ng].	oudengels
eng.	engels	ofra.	oudfrans
ENK	Enklaar, <i>Gemene gronden in Noord-Brabant</i>	ofri.	oudfries
e.o.	en omstreken	ogm.	oudgermaans
etc.	etcetera	ohd.	oudhoogduits
FN	familienaam	o.m.	onder meer
fra.	frans	ondl.	oudnederlands
FS	Fichecollectie Smulders/Spierings	osa.	oudsaksisch
GAHm	Gemeentearchief Helmond	PLN.	plaatsnaam
GBB	Groot Begijnhof Den Bosch	PN.	persoonsnaam
GNLE	Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie	Prot.	protocol
germ.	germaans	RAS	Rechterlijk Archief Someren
got.	gotisch	resp.	respectievelijk
gr.	grieks	SS	Schriften Smulders
GZG	Groot Ziekengasthuis Den Bosch	t.a.v.	ten aanzien van
ha	hectare	t.w.	te weten
HAH	Huisarchief Helmond	v.Chr.	voor Christus
HC	Hertogelijke Cijnsregisters	vgl.	vergelijk
her.	Hereditate (erf of goed)	vnl.	voornamelijk
HGB	Heilige Geesttafel Den Bosch	WAM	Wampach, <i>Echternach</i>
HGH	Heilige Geesttafel Helmond	WNT	Woordenboek van de Nederlandse Taal
HP	Helmonds Protocol	WP	Winkler Prins encyclopedie
i.c.	in casu	ww.	werkwoord
idg.	indogermaans	zgn.	zogenaamd[e]
kelt.	keltisch	znw.	zelfstandig naamwoord
		ZW	zuidwest[en]

HET BRONNENMATERIAAL

Bij de eindpresentatie van het glossarium van oudste vermeldingen zijn uiteindelijk 20 bronnen overgebleven die bepalend bleken te zijn voor de samenstelling van de alfabetische toponiemenlijsten per element. De aard, de omvang en de bruikbaarheid van het materiaal loopt sterk uiteen. De rest van het geraadpleegde bronnenmateriaal leverde slechts doublures op of veel jongere vermeldingen.

In onderstaand overzicht staat per bron vermeld:

- (a) het rangordnummer;
- (b) de lettercodering;
- (c) het aantal vermeldingen (numeriek en procentueel) binnen het 'ongeschoonde bestand';
- (d) de omschrijving van de bron;
- (e) een algemene toelichting met mogelijkheden en beperktheden van de bron.

Onder de beschrijving van elke bron geven wij in een grafiek de uitsplitsing aan per plaats volgens de navolgende codering:

AR	=	Aarle-Rixtel	NGN	=	Nuenen, Gerwen en Nederwetten
BM	=	Bakel en Milheeze	SCH	=	Schijndel
BD	=	Beek en Donk	SO	=	Someren
DL	=	Deurne en Liessel	SOB	=	Son en Breugel
ER	=	Erp	STI	=	Stiphout
HE	=	Helmond	STO	=	St. Oedenrode
LM	=	Liempde	TO	=	Tongelre
LR	=	Lierop	VE	=	Veghel
LS	=	Lieshout	VL	=	Vlierden
MI	=	Middelrode			

- (a) 1.
- (b) [FS]
- (c) 2581 / 24.72 %
- (d) *Fichescollectie Smulders / Spierings*
- (e) In het verleden zijn een aantal wezenlijke gegevens uit de akten van het protocol van de Bossche schepensbank, bekend onder de naam Bosch' Protocol, op kaartstelsel gezet, de 'fichescollectie Smulders'. Dit monnikenwerk, begonnen door Ferdinand Smulders, werd later door Mechelien Spierings voltooid. De samenstellers hebben de akten over de periode 1368-1500 geïndiceerd en in een samenvatting op de kaartjes vermeld. Deze samenvattingen zijn sterk genealogisch getint, maar men heeft aandacht besteed aan de toponymische informatie. Bij raadpleging is geconstateerd dat deze toponymische informatie in de meeste gevallen onvolledig is. Met betrekking tot bijvoorbeeld Vlierden blijken in de originele akten in het protocol 100 vermeldingen méér voor te komen dan op de fiches. Voor een volledig overzicht van de cijnskring Helmond waren we eigenlijk verplicht alle akten van alle cijnsdorpen inhoudelijk te bekijken. Uit een volgend cijfermatig overzicht valt af te leiden dat dit in het kader van de ons ter beschikking staande onderzoekstijd ondoenlijk was. Een globaal uitgevoerde telling van het aantal fiches per cijnsdorp levert namelijk de volgende numerieke benadering op van het aantal voorkomende akten:

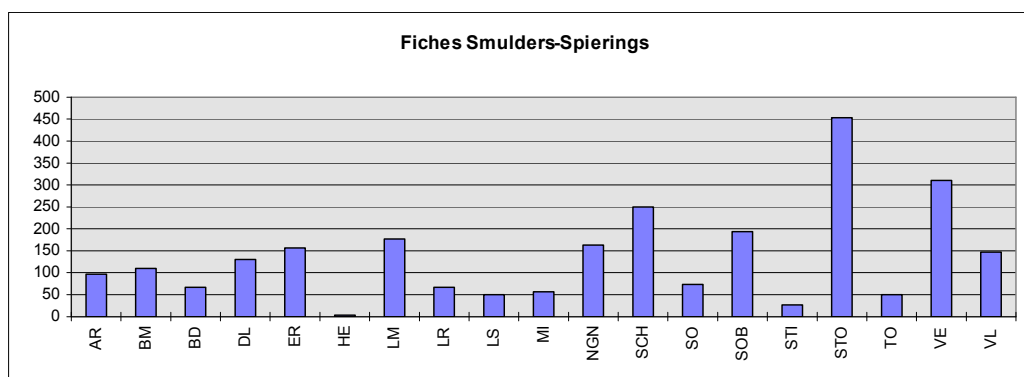
PLAATS	AANTAL
Aarle-Rixtel	2110
Bakel en Milheeze*	1200
Beek en Donk *	1790
Deurne	1510
Erp	3340
Helmond	1700
Liempde	3260
Lierop	400
Lieshout	800
Middelrode *	56
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	2860
Schijndel	8740
Someren	1280
Son en Breugel	3580
Stiphout	440
St. Oedenrode	7550
Tongelre	700
Veghel	5720
Vlierden	480
Totaal	47516

* In het geval van Bakel en Milheeze is bij de bewerking van het Bosch' Protocol geen onderscheid gemaakt tussen beide gemeenten en zijn de geïnventariseerde toponiemen alle onder Bakel

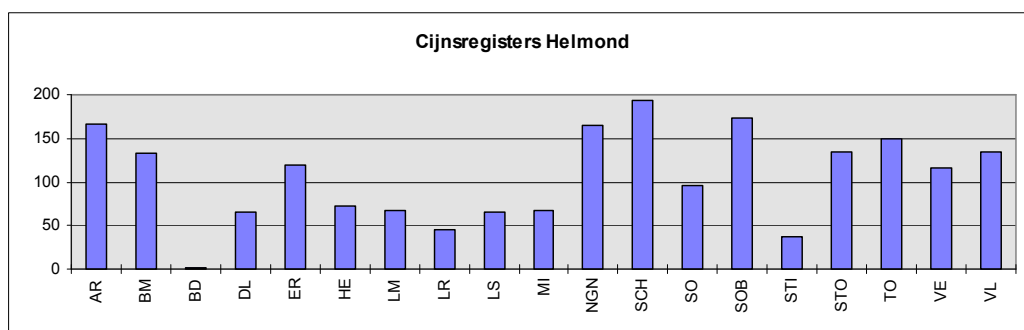
opgenomen. De locale onderzoekers zullen vanuit hun specifieke kennis van de eigen nederzetting een andere ordening aan moeten brengen.

- * Beek en Donk komt ook voor als Aarlebeek. Bij de optekeningen kon dit onderscheid niet altijd even zorgvuldig in het oog worden gehouden. Bij de weergave in de toponymische lijsten zal de lokale onderzoeker stuiten op foutieve interpretaties qua ligging of localisering van de aangegeven oudste vermeldingen. Er zullen namen zijn die onder Aarle-Rixtel vallen, terwijl ze onder Beek en Donk gerangschikt zijn en omgekeerd. Dat localiseringsprobleem deed zich eveneens voor bij Bakel en Milheeze en in mindere mate bij Son en Breugel en Berlicum en Middelrode.
- * Van de gemeente Middelrode bestaat geen aparte fichesbak. We hebben daarom Berlicum geraadpleegd en in het toponymische bestand die fiches gebruikt waar uitdrukkelijk Middelrode als locatie werd aangegeven. Dit bleken er 56 te zijn.

Zou in principe elk fiche één akte voorstellen dan zou het onderzoek zich uitstrekken over plm. 48.000 akten, waarbij we even buiten beschouwing laten het soms moeilijk leesbare oude handschrift, de Latijnse taal en het moeilijk te ontrafelen afkortingensysteem. Het feit dat bovengenoemde fichescollectie het hoogste scoort wat aantal toponiemen betreft bewijst dat in de middeleeuwen de uitstraling van de Bossche schepenbank zeer groot was.

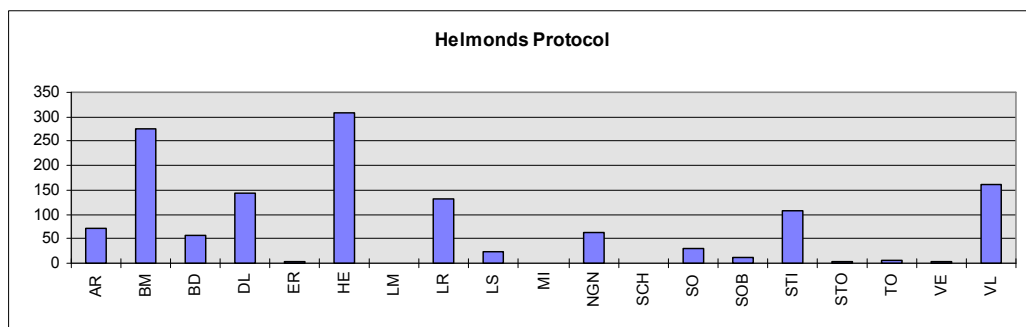
- (a) 2
- (b) [CR]
- (c) 2001 / 19.1 %
- (d) *Cijnsregisters van de Heren van Helmond*
- (e) Jan van Berlaer, heer van Helmond, verkreeg in 1314 van hertog Jan III van Brabant het recht op het innen van heerlijke grondcijnsen in een aantal plaatsen in het oude kwartier Peelland. De inning ervan vond plaats in de eerste negen dagen van de maand oktober tussen het feest van de H. Remigius of St. Bavo [Bamisdag] en de H. Dionysius. Het oudste register blijkt, na hernieuwd onderzoek, te zijn afgeschreven in de tweede helft van de 14de eeuw, maar in ieder geval voor 1381. Deze ononderbroken reeks cijnsboeken, betrekking hebbend op grondadministratie tussen de jaren plm. 1350 - 1850, is voor toponiemenonderzoekers een bron van onschatbare waarde. Voor oudere, vaak archaische notaties, is het de bron bij uitstek. Voor een verantwoorde naamsverklaring is een van de basisvoorwaarden het vastleggen van de oudste optekening van het toponiem. Deze archaische schrijfwijzen blijken dicht bij de oorspronkelijke betekenis te liggen. Uit de analyse van de cijnsregisters is duidelijk geworden dat een eenmaal genoemd toponiem normaliter in de daarop volgende registers werd overgeschreven. Er komen in de onderscheiden delen echter ook steeds weer nieuwe veldnamen voor. In het perspectief van deze constatering hebben we daarom alle registers tussen ca. 1350 en 1500 per cijnsdorp op veldnamen geanalyseerd.

- (a) 3
- (b) [HP]
- (c) 1403 / 13.45 %

(d) *Helmonds protocol*

- (e) De bewerking van het Helmonds Protocol tussen 1396 en 1500 heeft een kleine 9000 akten opgeleverd, in hoofdzaak betrekking hebbend op de zuidoosthoek van het kwartier Peelland. Dit geeft aan dat de schepenbank van Den Bosch concurrentie ondervond van de Helmondse, die een sterk regionale functie bleek te vervullen. Van de 9000 akten zijn ruime samenvattingen gemaakt waarin werden opgenomen: de persoonsnamen, de aard van de rechtshandeling, alle toponiemen, de belendingen, de aktedatum en de schepenen die 'over de akten stonden'. Er zijn in Brabant maar weinig plaatsen waarvan het schepenbankarchief reikt tot in de middeleeuwse periode.

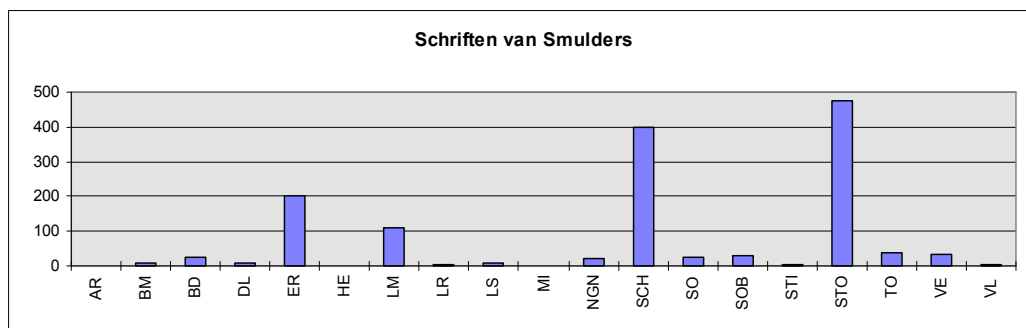
(a) 4

(b) [SS]

(c) 1402 / 13.43 %

(d) *Schriften van Smulders*

- (e) Aangezien het bestuderen van ca. 48.000 akten uit het Bosch' Protocol onmogelijk bleek, is ter compensatie dankbaar gebruik gemaakt van een andere collectie, beter bekend als de 'schriften van Smulders'. De auteur heeft destijds voor een aantal dorpen [lees: heemkundekringen] de moeite genomen om een grote serie akten uit te werken in schriften. De meeste van die dorpen liggen in de directe omgeving van Den Bosch. In deze notities is de auteur veel uitvoeriger ingegaan op de authentieke akten dan in de fiescollectie. Dientengevolge leverden de schriften over de periode 1368-1500 aanmerkelijk meer en nieuw toponymisch materiaal op dan verwacht.

(a) 5

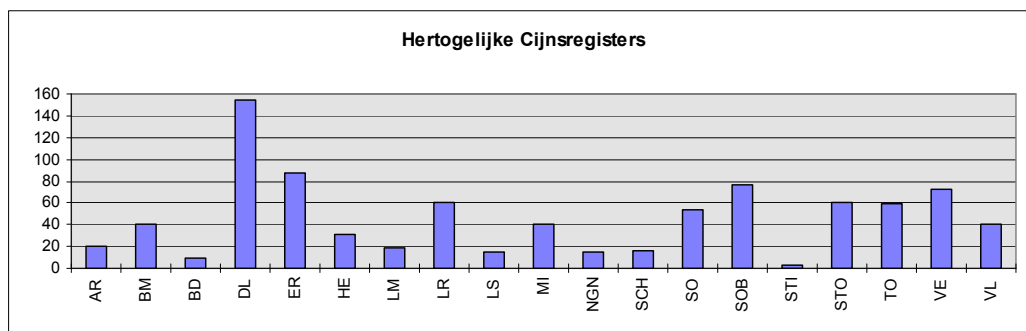
(b) [HC]

(c) 877 / 8.4 %

(d) *Hertogelijke cijnsregisters*

- (e) In een van de informatiefolders van het Rijksarchief van Noord Brabant lezen we: *'De oorsprong van de heffing van grondcijnszen is gelegen in het leenstelsel. Een heer kon de eigendom van grond verwerven [dominium] en het zakelijk recht van de exploitatie van de grond in leen uitgeven aan de grondgebruiker [jus in re aliena]. Hiervoor moest door de grondgebruiker een onveranderlijke cijns betaald worden aan de eigenaar van de grond, de grondheer. De cijns werd geheven in de vorm van een vast jaarlijks te betalen bedrag, volledig in geld of gedeeltelijk in natura. Vooral in de tijd dat de samenleving nog geen gereguleerd geldverkeer kende, werd de cijns in natura betaald. Het bijzondere van het cijnsrecht is, dit in tegenstelling tot de tijdpacht, dat het erfelijk is. Een gevolg hiervan was dat de cijns niet kon worden aangepast. Ook mocht cijnsgrond niet worden omgezet in pachtgrond'*. De inning van die cijnszen werd geadministreerd in cijnsregisters, cijnsrollen of cijnsboeken. Van oorsprong waren veel cijnszen in de Meierij van Den Bosch in het bezit van de hertogen van Brabant die rentmeesters in dienst hadden om de administratie te voeren over de hertogelijke domeinen. Deze grondadministratie werd bewaard in de Rekenkamer te Brussel. Een deel van die cijnszen waren in latere perioden bezit van leenmannen van de

hertog zoals bv. die van de heren van Helmond, van Asten, van Boxtel etc., van markiezen en ook van vrije heren zoals bv. Megen, Ravenstein en Gemert. Naast de vele toponiemen zijn in die hertogelijke cijnsregisters ook de jaartallen interessant die betrekking hebben op nieuwere ontginningen. Zij zijn van historisch-geografische waarde voor hen die hetzij lokaal hetzij regionaal nederzettingsonderzoek verrichten.

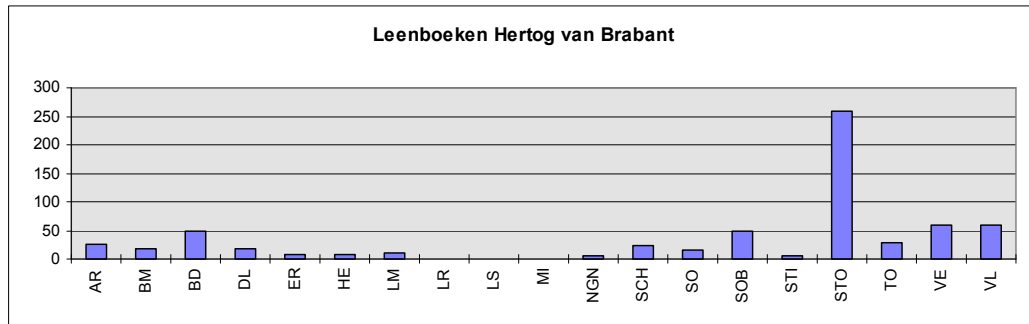
(a) 6

(b) [LB]

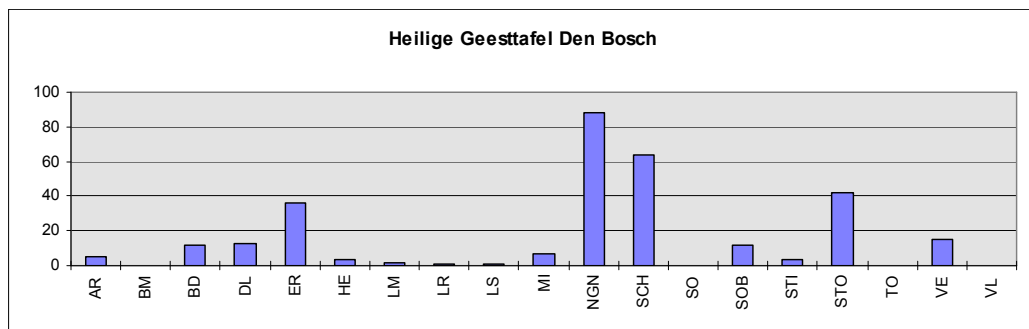
(c) 648 / 6.2 %

(d) *Leenboeken van de hertogen van Brabant*

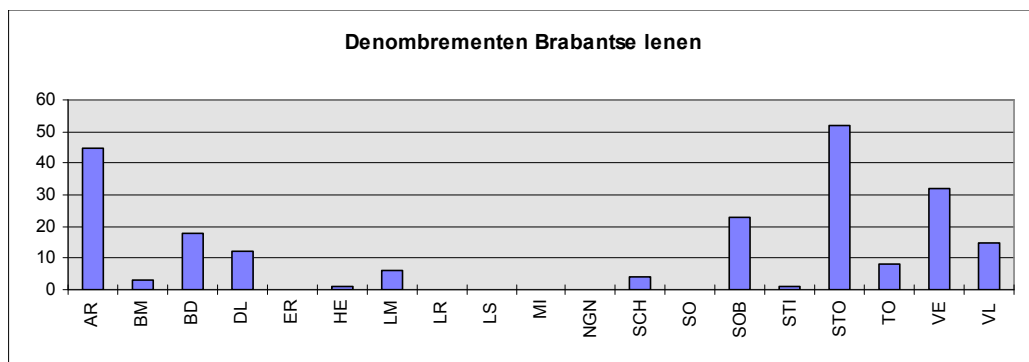
(e) Wanneer een bepaald goed of perceel leenroerig was aan een landsheer, een klooster, een kapittel of een leenhof werd de administratie daarvan vastgelegd in leenboeken of leenregisters. De hertogen van Brabant wisten zich omringd door een grote schare leenmannen die hen met raad en daad steunden en een deel van hun bezittingen in leen hielden. De administratie van deze bezittingen werd zorgvuldig bijgehouden. Het oudst bekende register, overigens niet afkomstig van het Leenhof van Brabant, omdat dat als organisatie nog niet bestond, wordt bewaard in de Algemene Rekenkamer te Brussel. Het staat bekend onder de naam 'Casselboek', aangelegd door Willem van Cassel. Dit leenboek bevat de namen van de leenmannen die eind 1312 voor hertog Jan III hun leen opnieuw verhieven. In latere leenboeken wordt naar dit oudste register verwezen met termen als 'vetus liber' of de 'oude boke'. Kort daarop is het bekende 'Latijsboek' ontstaan, een soort verzamelwerk, waarin aantekeningen voorkomen die zowat de hele 14de eeuw bestrijken. Het bevat verwijzingen naar het oude Casselboek maar eveneens naar de daarop volgende leenboeken, bekend onder de namen Stootboek en Spechtboek. Uit bestudering blijkt dat deze leenregisters voor toponymische studies een belangrijke bron zijn. Men vindt er de benamingen van de oude hertogelijke leengoederen, maar soms worden ook de landerijen met naam en toenaam vermeld. Die laatste categorie is interessant, omdat ze locale onderzoekers in staat stelt na veldnamenonderzoek en localisering de ligging en omvang van die oude leengoederen te bepalen. Daardoor kan beter inzicht verkregen worden over vroegere rechtsverhoudingen binnen een bepaalde nederzetting. Door Toine Maas [Bijsterveld, A.J. e.a. 1991] wordt erop gewezen dat naast het reconstruieren van juridische bezitsverhoudingen van belang is de ruimtelijke afbakening van de bezitscomplexen van verschillende eigenaren binnen een nederzetting. Volgens hem zouden goederenlijsten, leen- en cijnsboeken veel informatie bevatten over het middeleeuwse nederzettingsspatroon. Hij stelt dan ook het volgende: *'Met behulp van een toponiemenkaart, vaak de kadasterkaart van 1830 waarop veldnamen en andere toponiemen zijn ingetekend, kunnen deze goederen gelocaliseerd worden. Langs deze weg is het mogelijk de geografische spreiding van middeleeuwse kerkerreinen, watermolens, boerderijen en het goederenbezit van met name geestelijke instellingen in kaart te brengen. De goederenregisters, die veelal dateren van ná de middeleeuwen, informeren ons derhalve ook over de ruimtelijke ordening van de nederzetting zoals die er in de volle middeleeuwen moet hebben uitgezien. De ligging van de in cijns of leen uitgegeven gronden weerspiegelt in versteende vorm de inrichting en organisatie van de nederzetting uit een tijd waarvan geen of nagenoeg geen geschreven bronnen bewaard zijn'*. In de door ons aangeboden toponymische inventarisatie zal de lezer tevergeefs zoeken naar de exacte locatie van de geïnventariseerde leengoederen. Dat aspect laten we graag over aan de locale onderzoekers die de historie van de eigen nederzetting als onderzoeksthema kiezen. Een nauwkeurige localisering kan ook nuttig zijn in het kader van toekomstige archeologische activiteiten, omdat de oude leengoederen vaak zijn terug te vinden op archeologisch interessante locaties.

- (a) 7
 (b) [HGB]
 (c) 304 / 2.9 %
 (d) *H. Geesttafel van Den Bosch*
 (e) Voor de inventarisatie van het middeleeuws toponymisch materiaal is gebruik gemaakt van de door A.C.M. Kappelhof geschreven regesten van de in het archief van de Bossche H. Geesttafel aanwezige oorkonden [Kappelhof, Regesten, 1980-1991]. Hierin wordt aandacht besteed aan de hoevenamen en de benamingen van de bij de pachthoeven behorende landerijen. De verwervingsdata van deze hoeven van het Bossche Geefhuis lopen sterk uiteen, nl. vanaf 1302 tot 1659. In de periode 1302-1500 staan geregistreerd binnen de cijnskring de hoeven onder St.Oedenrode [Nijnsel], Gerwen en Helmond [Bijsterveld]. Van later datum zijn Veghel [Davelaar 1504/05] en Stiphout [Ooievaarsnest 1509/10].

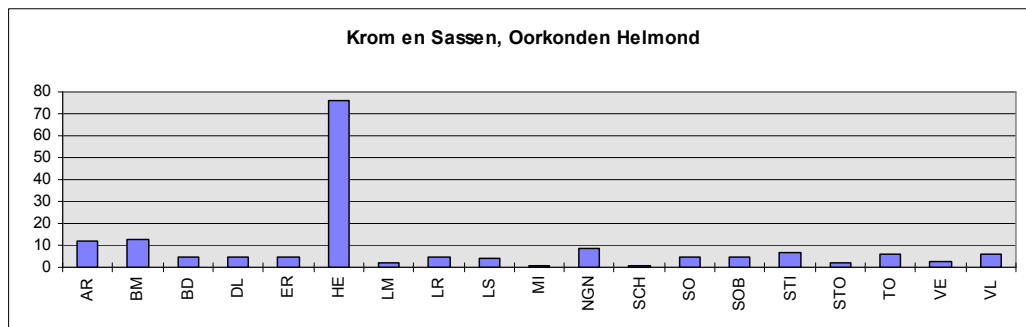

- (a) 8
 (b) [DNB]
 (c) 223 / 2.1 %
 (d) *Denombrementen van de Brabantse lenen*.
 (e) Voor leengoederen bestond de verplichting dat ze voor de heer van een leenhof in leen verheven moesten worden. Dit duidt men aan met de term denombrement. Deze archiefbron bleek hier en daar de opeenvolgende leenboeken te completeren. Terwijl in de leenregisters soms alleen hoevenamen vermeld stonden, troffen we in de leenverheffingen in een aantal gevallen meer gedetailleerde goederenlijsten aan met nieuwe toponiemen.

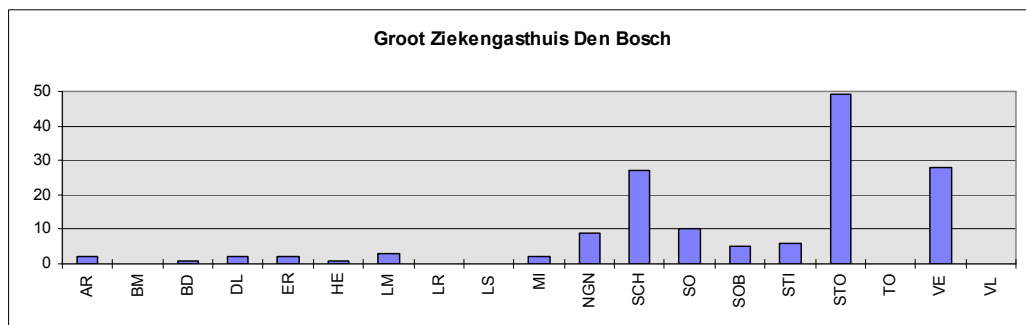

- (a) 9

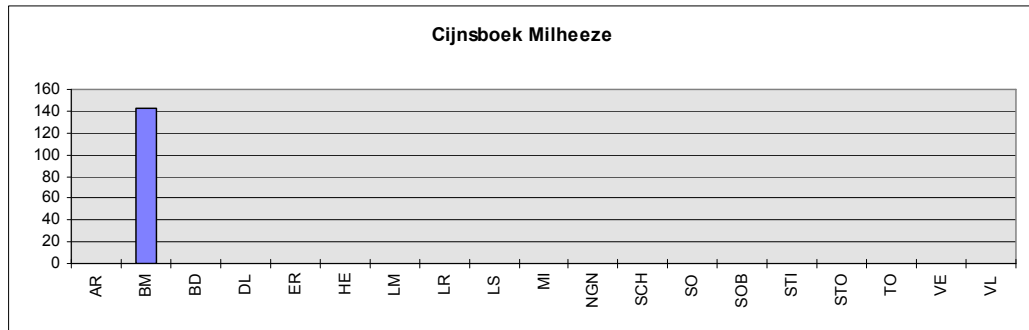
- (b) [KS]
 (c) 174 / 1.64 %
 (d) *Oorkonden Krom & Sassen*
 (e) Het oorkondenmateriaal wat bewerkt is door Krom & Sassen had niet direct betrekking op de gehele cijnskring, maar eerder op de directe omgeving van Helmond zelf. Het leverde naast nieuwe veldnamen ook de nodige oudere vermeldingen op van toponiemen uit andere bronnen.

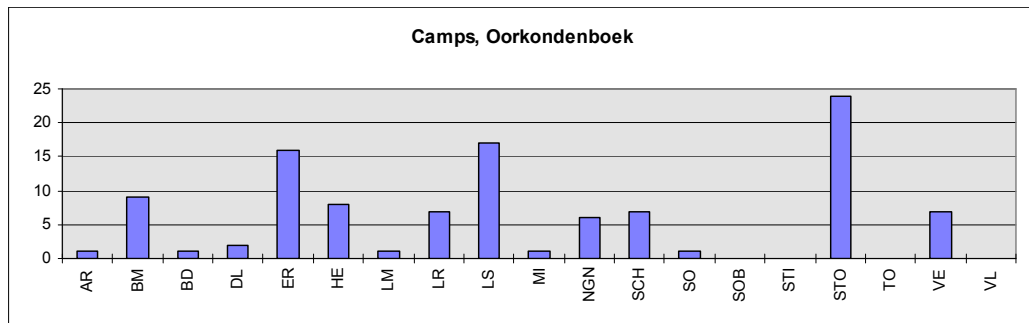
- (a) 10
 (b) [GZG]
 (c) 147 / 1.4 %
 (d) *Groot Ziekengasthuis Den Bosch*
 (e) We hebben ons voor het inventarisatieproject beperkt tot bestudering van de in 1963 door H. van Rooij uitgegeven 1776 regesten over de periode 1274-1500. In naamkundig opzicht is het een belangrijke bron gebleken vanwege de hoge ouderdom van het materiaal. Eind 13de-eeuws bronnenmateriaal is, buiten het oorkondenboek van Camps, een hoge uitzondering voor de regio Oost-Brabant. Wie veldnamenonderzoek verricht en zich daarbij naast de inventarisatie en localisering richt op de zakelijke en taalkundige verklaring van een toponiem, dient per definitie te beschikken over de oudste schrijfwijze(n). Vaak vormen juist de oudste schrijfvarianten, zoals al eerder is betoogd, de basis voor de oorspronkelijke betekenisverklaring en zijn latere verbasteringen alleen maar misleidend.

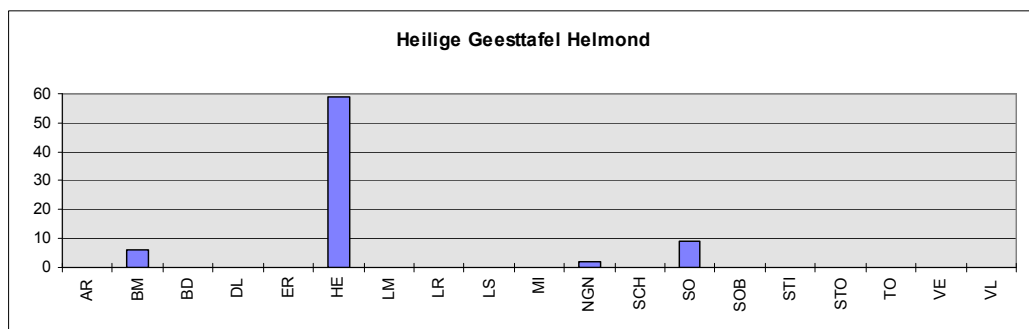
- (a) 11
 (b) [CBM]
 (c) 142 / 1.36 %
 (d) *Cijnsboek van de laatbank van Milheeze*
 (e) Uit het andere bronnenmateriaal was soms moeilijk af te leiden of het ging om toponiemen op Bakels grondgebied of om veldnamen die gelocaliseerd dienen te worden binnen de heerlijkheid Milheeze. Er zullen daarom in de inventarisatielijsten overlappen of verkeerde interpretaties qua locatie-keuze. De lokale onderzoekers die hun eigen nederzetting vaak door en door kennen, zullen dit corrigeren. In het huisarchief van Helmond werden over de periode 1481-1849 een zestal cijnsboeken beschreven van de laatbank van de grondheerlijkheid Milheeze. Reeds in 1453 had Godert van der Aa, grondheer van Milheeze, van hertog Philips van Bourgondië octrooi gekregen om deze laatbank in te stellen. Bleef voor een leengoed de verplichting bestaan dat het voor de heer van de leenhof in leen verheven moest worden, voor goed dat tot een laathof of cijnshof behoorde kwam het in het verleden voor dat bij overdracht van eigendom of bij aanvaarding door de erfgenamen na een overlijden, het *'te boete ende te gewinne'* stond, d.w.z. dat in die gevallen een dubbele of een drievoudige cijns betaald moest worden [Spierings 1984:1-71]. Het in het cijnsboek van 1481 gepubliceerde toponymisch materiaal heeft uitsluitend betrekking op Milheeze zelf.

- (a) 12
 (b) [CA]
 (c) 113
 (d) H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 in de Meierij van 's-Hertogenbosch* [2 dln.] ('s-Gravenhage 1979).
 (e) Gelet op de kwantiteit is het oorkondenboek van Camps voor de toponymie van de cijnskring Helmond niet bepalend geweest, maar wel voor de kwaliteit met als criterium de ouderdom van het namenmateriaal 690/694-1312. Met name voor de inventarisatiegegevens als inleiding op de nederzettingen bleek het een unieke bron. Het materiaal bood de mogelijkheid voor bijna elke plaats een indrukwekkende lijst van oudere vermeldingen samen te stellen, die ook weer voor andersoortig historisch onderzoek van belang kunnen zijn. Inmiddels is aanvullend materiaal bekend geworden. Dit materiaal, dat nog niet is gepubliceerd, werd niet in dit onderzoek betrokken.

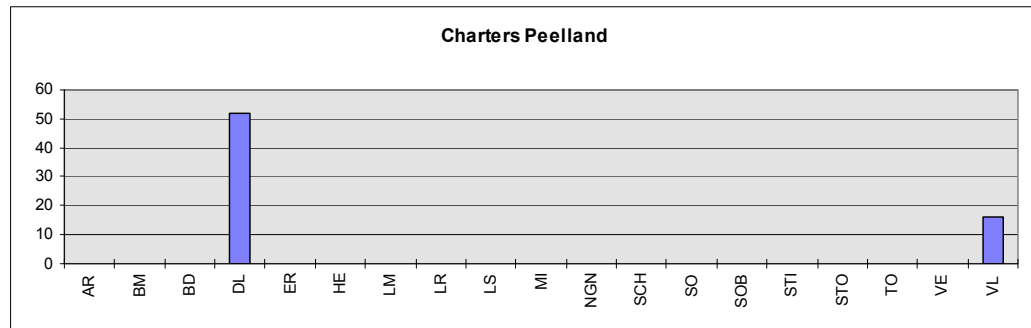

- (a) 13
 (b) [HGH]
 (c) 76 / 0.72 %
 (d) *H. Geesttafel van Helmond*
 (e) Het toponymisch materiaal wat aan deze bron werd ontleend was summier en plaatsgebonden, nl. de stad Helmond zelf. De regionale uitstraling zoals die van de Bossche H. Geesttafel, geldt niet voor de Helmondse situatie. Vanaf het oudste charter, daterend uit 1311, leverde deze serie archiefdocumenten bijna uitsluitend Helmondse toponiemen op waarvan de meeste oudere vermeldingen bleken te zijn van veldnamen die in andere bronnen reeds waren aangetroffen.

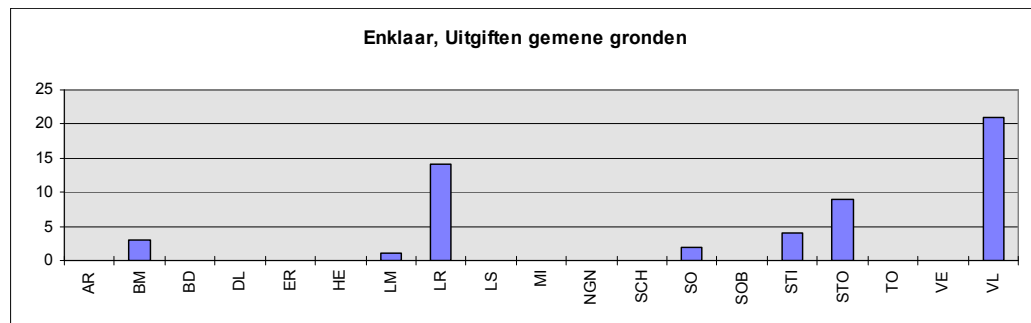

- (a) 14
 (b) [CP]
 (c) 68 / 0.65 %
 (d) *Chartes Peelland*

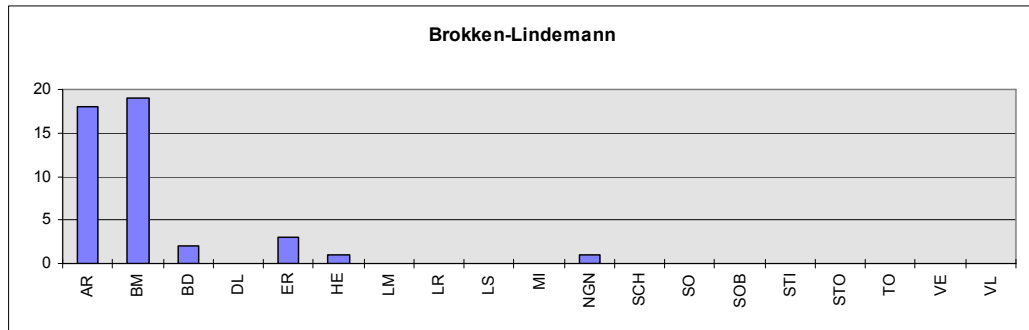
- (e) In het streekarchivariaat Peelland worden een aantal charters bewaard die uitsluitend betrekking hebben op Deurne en Vlieden. Het merendeel is 15de-eeuws.

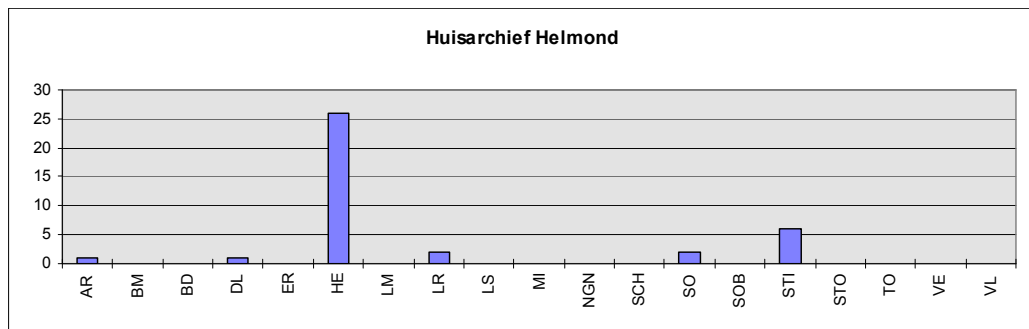
- (a) 15
 (b) [ENK]
 (c) 54 / 0.51 %
 (d) *Uitgiften gemene gronden*
 (e) De meeste uitgiftebrieven van de Brabantse gemene gronden, uitgegeven door de hertog van Brabant, dateren van rond 1300. In die 'giftbrieven of verkrijgbrieven' werd onder meer het gebruik geregeld dat van die gronden gemaakt kon worden. De door Enklaar samengestelde verzameling was van belang vanwege de ouderdom van de uitgiften. Bovendien bevat het aangeboden namenmateriaal bijna uitsluitend benamingen van grenspunten van gemeenten.

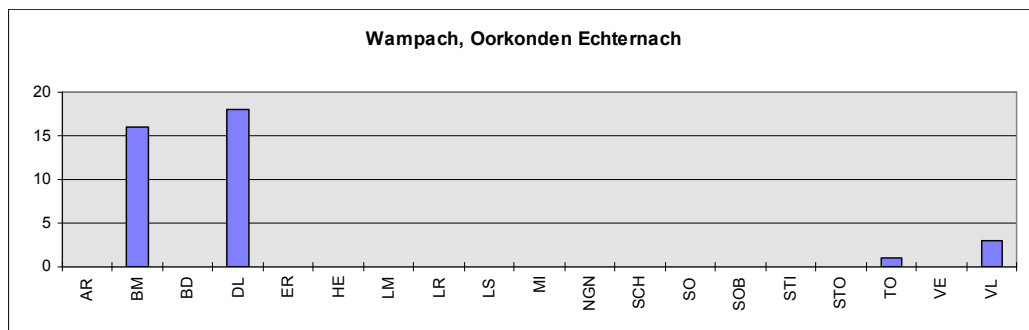
- (a) 16
 (b) [BL]
 (c) 43 / 0.42 %
 (d) *Commanderij Gemert*
 (e) Bij de toponymische inventarisatie bleken de registren uit de inventaris van het archief van de commanderij van Gemert, samengesteld door H.Brokken en W.Lindemann, van belang voor de cijnskring. De samenstellers van deze inventaris gaan er vanuit dat er tijdens de Staatse overheersing van Gemert charters en delen van het oorspronkelijke archief verloren zijn gegaan, omdat met name van het goederenbezit voor 1249 in het huidige archiefbestand geen restanten meer worden aangetroffen. Het oudste charter dateert namelijk uit dat jaar. Dat er een oudere goederenadministratie geweest moet zijn leidt men af uit de gang van zaken bij andere commanderijen van de balije Oudenbiezen. Zo schijnt het oudste pacht- en cijnsregister van de commanderij Bernissem te dateren uit het jaar 1240. Brokken en Lindemann komen tot de conclusie dat sedert het midden van de 14de eeuw het bestaan van een administratie te Gemert verondersteld mag worden, alhoewel er geen cartularia of pacht- en cijnsregisters resteren en de uiterlijke kenmerken van de Gemertse charters nauwelijks sporen daarvan bloot geven. Veel van de huidige oude stukken zouden afkomstig zijn van de kanselarij van de balije van Oudenbiezen. Voor de toponymische inventarisatie was met name de grondadministratie van de buitengoederen van belang te Aarle-Rixtel, Babel, Deurne, Erp en Milheeze.

- (a) 17
 (b) [HAH]
 (c) 38 / 0.36 %
 (d) *Huisarchief Helmond*
 (e) De verwachting dat naast de oorkonden van Helmond, bewerkt door Krom & Sassen, en de ouderdom van het Helmonds schepenprotocol, de inventaris van het Huisarchief weinig nieuwe informatie zou geven werd bevestigd. Deze bron had slechts een complementair karakter en de oogst betrof enkele oudere vermeldingen van reeds geïnventariseerde veldnamen uit ander bronnenmateriaal.

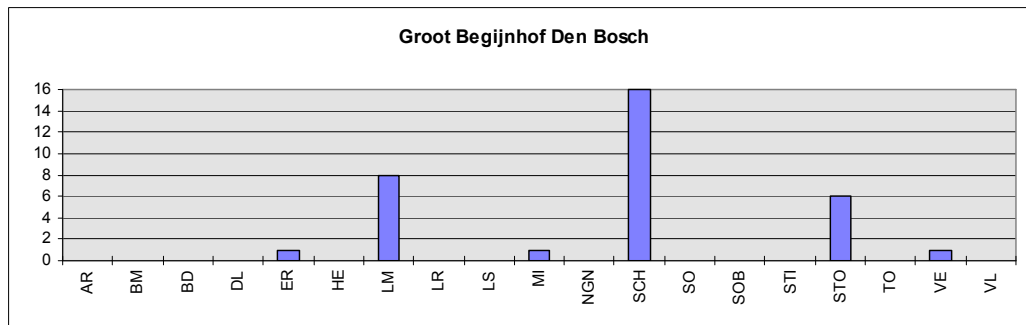

- (a) 18
 (b) [WAM]
 (c) 38 / 0.36 %
 (d) C. Wampach, *Urkunden- und Quellenbuch zur Geschichte der altluxemburgischen Territorien bis zu Anfang des 16. Jahrhunderts* (Luxemburg 1955)
 (e) De oorkonden betreffende de abdij Echternach zoals die door Wampach zijn uitgewerkt hebben voor deze naamkundige studie slechts een beperkte rol gespeeld. Slechts een zeer klein gedeelte van de cijnskring, nl. de uit de 8ste eeuw bekende 'Echternachse driehoek' Bakel, Deurne en Vlierden komt in het oorkondenmateriaal voor en daaruit is slechts dat gedeelte bestudeerd dat niet gepubliceerd was in het Oorkondenboek van Camps. Alle regesten na 1312 zijn gescreend op hun naamkundige omschrijvingen. Het merendeel daarvan blijkt louter van toepassing op de nederzettingen. Veldnamen komen daarin sporadisch voor.

- (a) 19

- (b) [GBB]
 (c) 33 / 0.31 %
 (d) *Groot begijnhof Den Bosch*
 (e) Evenals het Groot Ziekengasthuis en de H. Geesttafel bezat het Groot Begijnhof van Den Bosch diverse pachthoeven in Peelland. Voor de toponymische inventarisatie betrof het landerijen gelegen onder de gemeenten Schijndel, Liempde, Middelrode, St.Oedenrode en Veghel uit de periode 1314-1491. Het materiaal bleek completerend waar het ging om het opsporen van oudere vermeldingen.

- (a) 20
 (b) [RAS]
 (c) 17 / 0.16 %
 (d) *Rechterlijk archief van Someren*
 (e) In het oud archief van Someren bevindt zich een document uit 1382 dat in 1595 in een algemene dorpsvergadering door de toenmalige schep en hoevenaar van de Postelse hoeve 'ter Hofstad' werd aangehaald, handelend over de toegangs- en uitvalswegen met hun 'ijnden', waar meestal slagbomen of valhekken werden aangetroffen. De bewoners die bij de draaibomen woonden hadden zelf het onderhoud ervan en moesten een bepaalde heffing daarover betalen. Het stuk is later in een schepenprotocol opnieuw ingeschreven en werd betiteld als een 'copie tot ewyger memorien'. De latijnse term die soms in oude cijnsregisters wordt gebruikt voor een dergelijke draaiboom of slagboom is 'repagulum'. Uiteraard is dit archiefdocument slechts van plaatselijke betekenis en leverde het in principe maar een geringe hoeveelheid namen op.

